

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIS TEISMAS

NUTARIMAS

Dėl 1996 m. liepos 2 d. ir 1997 m. sausio 9 d. įstatymų, kuriais buvo padaryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimai ir papildymai, atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai

Vilnius, 1998 m. liepos 9 d.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, susidedantis iš Konstitucinio Teismo teisėjų Egidijaus Jarašiūno, Kęstučio Lapinsko, Zigmo Levickio, Augustino Normanto, Vlado Pavilionio, Jono Prapiesčio, Prano Vytauto Rasimavičiaus, Teodoros Staugaitienės ir Juozo Žilio, sekretoriaujant Daivai Pitrėnaitei,

dalyvaujant suinteresuoto asmens – Lietuvos Respublikos Seimo atstovams vidaus reikalų ministrui Stasiui Šedbarui ir Seimo Teisės ir teisėtvarkos komiteto padėjėjui Alfonsui Čepui,

remdamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsnio pirmąja dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 1 straipsnio pirmąja dalimi, viešame Teismo posėdyje 1998 m. birželio 18 d. išnagrinėjo bylą Nr. 10/97-3/98-10/98 pagal pareiškėjų – Kėdainių rajono apylinkės teismo, Trakų rajono apylinkės teismo ir Tauragės rajono apylinkės teismo prašymus ištirti, ar 1996 m. liepos 2 d. ir 1997 m. sausio 9 d. įstatymais padaryti Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimai ir papildymai neprieštaruja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas

nustatė:

I

Pareiškėjas – Kėdainių rajono apylinkės teismas 1997 m. gegužės 6 d. nagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje R. K. kaltinama nusikaltimu, numatytu Baudžiamojo kodekso (toliau –

BK) 310 straipsnio antrojoje dalyje. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar 1996 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 283, 284, 289, 290 ir 310 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas (Žin., 1996, Nr. 67-1159), kurio 6 straipsniu buvo pakeista BK 310 straipsnio antroji, trečioji ir ketvirtoji dalys, neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui.

Pareiškėjas – Trakų rajono apylinkės teismas 1997 m. gruodžio 23 d. nagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje I. D. kaltinama nusikaltimu, numatytu, BK 310 straipsnio antrojoje dalyje. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar BK 310 straipsnio antroji dalis, numatanti baudžiamąją atsakomybę už 5 ir daugiau litrų nedematūruoto etilo alkoholio laikymą, jeigu tas alkoholis teisėtai įsigytas iki 1996 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 283, 284, 289, 290 ir 310 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo ir 1997 m. sausio 9 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo (Žin., 1997, Nr. 5-71) įsigaliojimo, neprieštarauja Konstitucijai.

Pareiškėjas – Tauragės rajono apylinkės teismas 1998 m. kovo 17 d. nagrinėjo baudžiamąją bylą, kurioje J. J. kaltinamas nusikaltimais, numatytais BK 310 straipsnio antrojoje dalyje ir 207 straipsnio pirmojoje dalyje. Teismas nutartimi bylos nagrinėjimą sustabdė ir kreipėsi į Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar 1996 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 283, 284, 289, 290 ir 310 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymas, kurio 6 straipsnis nustato baudžiamąją atsakomybę už nedematūruoto etilo alkoholio, demtatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio, taip pat jų skiedinių (mišinių) laikymą neturint leidimo, nenustačius šių produktų, įsigytų iki šio įstatymo priėmimo, legalizavimo tvarkos, sąlygų, būdų ir terminų, neprieštarauja Konstitucijai.

Konstitucinis Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad visi trys prašymai yra dėl tų pačių normų atitikimo Konstitucijai, 1998 m. birželio 9 d. sprendimu juos sujungė į vieną bylą.

II

Pareiškėjai savo prašymus grindžia šiais argumentais.

1. Kėdainių rajono apylinkės teismas nurodo, kad 1996 m. liepos 2 d. priimtu ginčijamu įstatymu keičiant BK 310 straipsnio antrąją dalį buvo suformuluota nauja norma, kuri ne tik nustatė naujus valstybės ir piliečių tarpusavio santykius dėl įvairių rūšių etilo alkoholio gaminimo, laikymo, gabenimo, pardavimo ir kitokio realizavimo, bet ir palietė senuosius visuomeninius, ypač nuosavybės, santykius šioje srityje. Šis įstatymas, iš karto pripažindamas nusikalstamomis beveik visas minėtų objektų laikymo ir apyvartos aplinkybes, ne tik visiškai nereguliavo jau nusistovėjusių visuomeninių santykių, bet ir iš esmės prieštarauja pagrindinėms Konstitucijos nuostatoms, pažeidžia dalies šalies piliečių konstitucines teises ir laisves.

Įstatymų leidėjas, priimdamas ginčijamą teisės normą, neatsižvelgė į keletą svarbių aplinkybių.

1.1. Teisinis minėtų santykių reguliavimas praeityje.

Iki 1996 m. liepos 2 d. įstatymo įsigaliojimo nebuvo apribota etilo alkoholio ir jo produktų apyvarta, jie buvo paprasti nuosavybės teisės objektai, kurių valdymą, naudojimą ir disponavimą kuriais reglamentavo šalyje galioję įstatymai, nenumatę ypatingų apribojimų ar suvaržymų. Tuomet dalis gyventojų, tarp jų ir teisiąmoji, etilo alkoholi bei jo produktus įsigijo ir valdė teisėtai (Civilinio kodekso (toliau – CK) 109 straipsnis). Ginčijamas įstatymas to neišskyrė.

1.2. Nuosavybės statusas pagal šių dienų sampratą.

Konstitucija, pripažindama žmogaus teisių ir laisvių prigimtinių pobūdį, akcentuoja, kad nuosavybė yra neliečiama. Tai – imperatyvi nuostata, su kuria turi būti derinami kiti įstatymai, poįstatyminiai aktai bei jų taikymo praktika. Ginčijamas įstatymas kėsina į piliečių asmeninę nuosavybę ir prieštarauja Konstitucijos 23 straipsnio pirmosios dalies reikalavimams.

1.3. Nuosavybės teisių apimtis.

Subjektyviaja prasme nuosavybę suprantant kaip savininko teises turtą valdyti, juo naudotis ir disponuoti (CK 96 straipsnis), nuosavybės neliečiamumo principas tiesiogiai užtikrina visus šios teisių visumos elementus. Konstitucijos 23 straipsnio antroje dalyje įtvirtinta nuostata, kad nuosavybės teises saugo įstatymai, nereiškia galimybės apriboti vienas ar kitas savininko teises tuo atveju, jeigu valdomam objektui jau nustatytas teisinis režimas.

1.4. Nuosavybės teisių įstatyminės apribojimo galimybės.

Konstitucijos 23 straipsnio trečiojoje dalyje yra numatyta galimybė prieš savininko valią keisti nuosavybės objekto teisinį režimą esant šioms sąlygoms: tai darant visuomenės poreikiams; vienu būdu – tik paėmus iš savininko; teisingai atlyginant.

Priėmus minėtą įstatymą paskutinės dvi sąlygos buvo ignoruotos: teisėtai įsigyto turto režimas buvo pakeistas nepaėmus jo iš savininko ir už tai neatlyginus. Šis klausimas taip pat nebuvo sprendžiamas atskiru norminiu aktu, numatančiu ginčijamo įstatymo įsigaliojimo tvarką.

Netiesiogiai ginčijamo įstatymo pataisa įstatymų leidėjas dalį šalies gyventojų įstatymo įsigaliojimo momentu pripažino asmenimis, įvykdžiusiais nusikalstamas veikas, nes jau pats etilo alkoholio ir jo produktų laikymas vertinamas kaip nusikaltimas. Nebuvo išspręsta, kaip elgtis jų turintiems asmenims.

2. Trakų rajono apylinkės teismas nurodo, kad pagal BK 310 straipsnio (1996 m. liepos 2 d. ir 1997 m. sausio 9 d. redakcija) normas nusikaltimas yra nedematūruoto etilo alkoholio laikymas neturint leidimo, jeigu tokio alkoholio laikoma penki ir daugiau litrų. Padaryti BK 310 straipsnio pakeitimai visiškai nereglamentuoja, ar gali baudžiamąja tvarka atsakyti asmenys, iki šio straipsnio naujos redakcijos įsigaliojimo teisėtai įsigiję tokį kiekį etilo alkoholio ir jį tebe laikantys. Todėl

teismui yra neaišku, ar dabar galiojantis BK 310 straipsnis arba atskiros jo dalys bei jame nurodytų veikų kai kurie požymiai neprieštarauja Konstitucijai.

3. Tauragės rajono apylinkės teismas nurodo, kad įstatymų leidėjas, nustatydamas baudžiamąją atsakomybę už veikas, už kurias iki tokios atsakomybės nustatymo nebuvo baudžiama, turėtų išspręsti turto, kuris tampa baudžiamąjo įstatymo persekiojimo dalyku, legalizavimo tvarką, sąlygas, būdus ir terminus. Šie klausimai yra neišspręsti, todėl yra pagrindo teigti, kad BK 310 straipsnio antroji dalis gali prieštarauti Konstitucijos 23 straipsniui.

III

Rengiant bylą Konstitucinio Teismo posėdžiui suinteresuoto asmens atstovas A. Čepas nurodė, kad 1996 m. liepos 2 d. įstatymu buvo suformuluota nauja BK 310 straipsnio norma, keičianti valstybės ir fizinio asmens santykius dėl įvairių rūšių etilo alkoholio gaminimo, laikymo, gabenimo bei realizavimo. Šis įstatymas pakeitė daugelio Lietuvos gyventojų nuosavybės teisių į turimas vertybes – įvairių rūšių etilo alkoholio medžiagas – turinį, kadangi numatė baudžiamąją atsakomybę ne tik už šių medžiagų gaminimą ar realizavimą, bet ir už jų gabenimą arba laikymą neturint leidimo.

Atstovas pažymėjo, jog Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymo, priimto 1995 m. balandžio 18 d., 4 straipsnyje numatyta, kad alkoholio produktai priskiriami specialioms gaminimams ir jiems pagal įstatymus taikomas ypatingas valstybinio reguliavimo režimas, o šio įstatymo 3 skyriuje detaliai reglamentuota alkoholio produktų gamyba, realizavimas, jo vartojimo draudimai ir leidimai. Įstatymuose nustačius alkoholio produktų nuosavybės teisių apribojimus, buvo sudaryta galimybė pasirinkti: gauti leidimą jais naudotis, juos realizuoti arba sunaikinti.

Įvairių rūšių etilo spirito, kaip alkoholio produktų, gamybos ir realizavimo apribojimų, nustatytų įstatymuose, pažeidimai paskatino įstatymų leidėją suformuluoti BK 310 straipsnio antrosios, trečiosios ir ketvirtosios dalių pakeitimus. Šie pakeitimai nėra nauji. Iš tiesų jie tikrai pakartoja ankstesnius apribojimus, padarytus įvairiais Vyriausybės nutarimais.

Atstovas pabrėžė, kad 1996 m. liepos 2 d. įstatymu padarytais BK 310 straipsnio pakeitimais ir papildymais nebuvo kėsintasi paimiti teisėtai įsigytos nuosavybės, todėl jie nepažeidžia Konstitucijos 23 straipsnyje nustatytų nuosavybės neliečiamumo nuostatų.

IV

Teisminiame posėdyje suinteresuoto asmens atstovas A. Čepas iš esmės pakartojo rašte išdėstytus argumentus ir papildomai paaiškino, kad 1996 m. liepos 2 d. įstatymas įsigaliojo nuo jo paskelbimo dienos. Dėl to dalis alkoholio produktų laikytojų tapo asmenimis, padariusiais nusikalstamas veikas. Atstovo nuomone, minėto įstatymo įgyvendinimo aplinkybės buvo nereglamentuotos, t. y. nenurodytos sąlygos, kurioms esant būtų galima išvengti atsakomybės už

teisėtai įsigytų alkoholio produktų laikymą arba gabenimą. Todėl 1998 m. kovo 26 d. buvo priimtas įstatymas „Dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės, nustatytų Baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje už spirito ir jo skiedinių (mišinių) laikymą bei gabenimą“, kuriame numatytos galimybės realizuoti turimus alkoholio produktus. Nors šis įstatymas galiojo tik penkias dienas, tačiau tiek laiko pakanka pranešti policijai apie turimą alkoholį.

Suinteresuoto asmens atstovas S. Šedbaras nurodė, kad daugelyje valstybių, tarp jų ir nepriklausomoje Lietuvoje 1923–1940 m., buvo spirito ir degtinės prekybos monopolis. Okupavus Lietuvą Sovietų Sąjungai, buvo įvestas Sovietų Sąjungoje galiojęs degtinės ir spirito gamybos monopolis. Įstatyme „Dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos įsigaliojimo tvarkos“ ir Lietuvos Respublikos Laikinajame Pagrindiniame Įstatyme įtvirtintos nuostatos, kad teisės aktai galioja ne tik iki 1990 m. kovo 11 d., bet ir po Konstitucijos priėmimo, jeigu jie neprieštaruja Laikinajam Pagrindiniam Įstatymui ar Konstitucijai. Teisės aktai galioja tol, kol jie bus suderinti, pakeisti ar panaikinti. Teisės aktų, panaikinančių spirito gamybos ir prekybos monopolį, nėra. Po nepriklausomybės atkūrimo Lietuvoje buvo bandoma šią problemą reglamentuoti. 1991 m. gegužės 7 d. buvo priimtas Sveikatos apsaugos ministerijos įsakymas „Dėl vaistų receptų rašymo ir vaistų išdavimo vaistinėse tvarkos“, kuriame nurodoma, kad nepriklausomai nuo koncentracijos gryno alkoholio ar vaisto sudėtyje viename recepto blanke gydytojas gali išrašyti spirito iki 100 gramų. Vyriausybės 1992 m. lapkričio 20 d. nutarimu nuo tų pačių metų gruodžio 1 d. visų nuosavybės formų įmonėms, išskyrus vaistines, buvo uždrausta pardavinėti gyventojams spiritą. Vyriausybės 1993 m. sausio 26 d. nutarimu teisė įvežti etilo spiritą buvo suteikta septynioms įmonėms. Šiame nutarime taip pat nurodoma, kad etilo spiritas parduodamas gyventojams tik vaistinėse, o prekybos ir viešojo maitinimo įmonėms uždraudžiama juo prekiauti. 1993 m. kovo 19 d. 23 įmonėms buvo suteikta teisė įvežti maistinį etilo spiritą, tačiau jau 1994 m. kovo 21 d. išvis uždrausta jį įvežti į Lietuvą.

Atstovas pažymėjo, kad teisėtai spirito įsigyjama tik pirkimo–pardavimo būdu. Dėl teisės aktuose numatytų draudimų asmenys, legaliai pirkdami po 100 gramų spirito, negali jo sukaupti daugiau nei 10 litrų. Taigi neteisėtai įsigytas dalykas netampa nuosavybe tokia prasme, kokia ją gina Konstitucijos 23 straipsnis.

Kartu atstovas paminėjo tai, kad šiais metais BK 310 straipsnis nebuvo keičiamas. 1998 m. kovo 26 d. priimtas įstatymas „Dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės, nustatytų Baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje už spirito ir jo skiedinių (mišinių) laikymą bei gabenimą“ bandė reglamentuoti jo taikymo tvarką. 1998 m. balandžio 7 d. buvo priimtas naujas Įstatymo „Dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės, nustatytų Baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje už spirito ir jo skiedinių (mišinių) laikymą bei gabenimą“ pripažinimo netekusiu galios įstatymas.

Rengiant bylą teisminiam nagrinėjimui buvo gautos specialistų – Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Civilinės teisės ir proceso katedros doc. dr. A. Vileitos, Teisės akademijos Teisės filosofijos katedros vedėjo doc. dr. A. Vaišvilos ir teisingumo viceministro G. Švedo paaiškinimai.

A. Vileita, remdamasis Konstitucijos 23 straipsniu, CK ir BK straipsnių turinio analize, padarė išvadą, kad nedematūruoto etilo alkoholio, demetatūruoto etilo alkoholio ir techninio etilo alkoholio įsigijimo neturint leidimo uždraudimas ir baudžiamoji atsakomybė gali būti taikomi tik tiems asmenims, kurie minėtą alkoholį įsigijo įsigaliojus naujai BK 310 straipsnio redakcijai. Iki šios datos asmenys turėjo teisę nurodytas alkoholio rūšis įsigyti, laikyti ir perleisti kitiems asmenims, tai yra galėjo įgyvendinti savininko teises į jam priklausantį turtą. Visi teisėtai įsigyti daiktai yra juos įsigijusio asmens nuosavybė ir ši nuosavybė neliečiama (Konstitucijos 23 straipsnis). Įstatymų leidėjas gali keisti atitinkamų nuosavybės teisės objektų teisinį režimą (apriboti jų įsigijimą, saugojimą, vartojimą, realizavimą), bet negali iš savininko atimti nuosavybės teisių, bausti savininko už teisėtai įsigytų daiktų laikymą, naudojimą ar disponavimą jais.

Paaškinime pabrėžiama, kad įstatymų leidėjas, tardamas, jog nurodytas alkoholis yra žalingas visuomenei, galėjo priimti sprendimą rekvizuoti asmenų teisėtai įsigytą alkoholį, tai yra jį išpirkti priverstine tvarka, nustatant tokio išpirkimo tvarką ir terminą. Pasibaigus išpirkimo terminui tolesnis šio alkoholio laikymas taptų neteisėtas ir būtų galima kaltus asmenis traukti baudžiamojon atsakomybėn, o neteisėtai laikomą alkoholį konfiskuoti. Įstatymų leidėjas to nepadarė.

A. Vaišvila savo paaškinime teigė, kad BK 310 straipsnio antroji, trečioji ir ketvirtoji dalys, nustatydamos baudžiamąją atsakomybę už spirito laikymą ir gabenimą neturint leidimo, suponuoja prielaidą, jog yra kitas reguliacinis įstatymas (civilinis), kuris reikalauja, kad teisėtai įsigytas spiritas toliau būtų laikomas ir gabenamas turint tam leidimą. Jeigu baudžiamasis įstatymas, be baudimo funkcijos, ima vykdyti ir jam nebūdingą draudimo (bendrojo teisinio reguliavimo) funkciją, tuomet jis turi paisyti ir kitų reguliaciniams įstatymams būdingų požymių – duoti laiko tiems paliepiams įvykdyti. BK 310 straipsnio atveju draudimas ir baudimas atsiranda tuo pačiu metu (1996 m. liepos 2 d. įstatymo paskelbimo ir įsigaliojimo data ta pati – 1996 m. liepos 17 d.). Be to, A. Vaišvila pažymėjo, kad BK 310 straipsnis, reikalaujamas spiritą laikyti ir gabenti tik turint leidimą, bet nepalikdamas laiko tokiam leidimui įsigyti, daro spirito laikymą ir gabenimą tarsi neteisėtu nuo pat jo įsigijimo momento. O tai reiškia, jog jis ima galioti ir toms veikoms, kurios atsirado prieš priimant minėto straipsnio pataisas ir kurios apsunkina asmens, teisėtai įsigijusio etilo alkoholio, teisinę padėtį.

G. Švedas paaškinio, kad baudžiamoji atsakomybė už nedematūruoto, demetatūruoto bei techninio etilo alkoholio gaminimą, laikymą, gabenimą, pardavimą ar kitokį realizavimą neturint leidimo buvo nustatyta tik Seimui priėmus Baudžiamojo kodekso 35, 283, 284, 289, 290 ir 310

straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą. Tačiau priėmus šį įstatymą nebuvo išspręstas teisėtai įsigytų alkoholio produktų klausimas. Paaikškinime nurodyta, kad nuosavybės teisė yra plačiausia savo turiniu asmens teisė, tačiau ir jos ribojimas yra galimas, nes priešingu atveju atsirastų prielaidos pažeisti kitų asmenų teises. Tai, kad alkoholio produktai yra priskiriami specialioms gaminiams, kurių gamybai, importui, prekybai ir vartojimui taikomas ypatingas valstybinio reguliavimo režimas, nustatė ir Alkoholio kontrolės įstatymo 4 straipsnis. Taigi nuosavybės teisių ribojimą turėtų nustatyti įstatymas.

Konstitucinis Teismas

konstatuoja:

1. Seimas 1996 m. liepos 2 d. priėmė Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 283, 284, 289, 290 ir 310 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kurio 6 straipsniu BK 310 straipsnį taip išdėstė:

„310 straipsnis. Naminės degtinės, brogos, kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių, aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas ir realizavimas.

Naminės degtinės, brogos ar kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų gaminimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas, taip pat ir aparatų jiems gaminti gaminimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas –

baudžiamas laisvės atėmimu iki trejų metų ir bauda arba tik bauda.

Nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio, taip pat jų skiedinių (mišinių) gaminimas, laikymas, gabenimas, pardavimas ar kitoks realizavimas neturint leidimo –

baudžiamas laisvės atėmimu iki ketverių metų ir bauda arba tik bauda.

Ta pati veika, numatyta pirmojoje ir antrojoje dalyse, padaryta dideliais kiekiais, baudžiama laisvės atėmimu iki penkerių metų.

Už veiką, numatytą šio straipsnio pirmojoje ir antrojoje dalyse, baudžiamoji atsakomybė atsiranda, jeigu pagaminama, laikoma, gabenama, parduodama ar kitaip realizuojama dešimt ir daugiau litrų naminės degtinės, brogos ar kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio ir techninio etilo alkoholio arba jų skiedinių (mišinių).

Šiame straipsnyje dideliu kiekiu laikoma penki šimtai ir daugiau litrų naminės degtinės, brogos, kitų namų gamybos stiprių alkoholinių gėrimų, nedenatūruoto etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio ir techninio etilo alkoholio arba jų skiedinių (mišinių).“

Seimas 1997 m. sausio 9 d. įstatymu dar kartą keitė BK 310 straipsnį, tam tikra dalimi išplėsdamas ir sugriežtindamas atsakomybę už aukščiau išvardytas veikas.

Naujojoje straipsnio redakcijoje buvo išskirtos, kaip pavojingesnės, veikos, kai yra gaminami, laikomi, gabenami, parduodami ar kitaip realizuojami nedematizuoto etilo alkoholio, demetatizuoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio skiediniai (mišiniai), turintys pavojingų žmogaus gyvybei ar sveikatai nuodingų medžiagų ar tokio pobūdžio priedų.

Itin kvalifikuota veika buvo pripažinti tokie atvejai, kai parduoti ar kitaip realizuoti nedematizuoto etilo alkoholio, demetatizuoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio skiediniai (mišiniai), pagaminti naudojant pavojingas žmogaus gyvybei ar sveikatai nuodingas medžiagas ar tokio pobūdžio priedus, sukėlė žmogaus mirtį ar kitas sunkias pasekmes.

Šiuo įstatymu baudžiamoji atsakomybė buvo išplėsta ir tuo aspektu, kad ji atsiranda, jeigu pagaminama, laikoma, gabenama, parduodama ar kitaip realizuojama penki ar daugiau litrų nedematizuoto etilo alkoholio, demetatizuoto etilo alkoholio ar techninio etilo alkoholio (pagal anksčiau galiojusią BK 310 straipsnio redakciją minimali riba, nuo kurios numatyta galimybė patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn, buvo 10 litrų).

2. Pareiškėjams kilo abejonė: Kėdainių rajono apylinkės teismui – ar 1996 m. liepos 2 d. įstatymu padarytas BK 310 straipsnio pakeitimas, antrojoje, trečiojoje ir ketvirtojoje dalyse nustatantis baudžiamąją atsakomybę už nedematizuoto etilo alkoholio, demetatizuoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio, taip pat jų skiedinių (mišinių) gaminimą, laikymą, gabenimą, pardavimą ir kitokį realizavimą neturint leidimo, neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui; Tauragės apylinkės teismui – ar minėtu 1996 m. liepos 2 d. įstatymu padarytas BK 310 straipsnio pakeitimas, antrojoje dalyje nustatantis atsakomybę už tų pačių alkoholio produktų laikymą, neprieštarauja Konstitucijos 23 straipsniui; Trakų apylinkės teismui – ar tai, kad tuo pačiu 1996 m. liepos 2 d. įstatymu padarytu BK 310 straipsnio ketvirtosios dalies pakeitimu ir 1997 m. sausio 9 d. įstatymu padarytu BK 310 straipsnio pakeitimu nustatyta baudžiamoji atsakomybė už 5 ir daugiau litrų teisėtai įgyto nedematizuoto etilo alkoholio laikymą, neprieštarauja Konstitucijai.

Pažymėtina, kad Kėdainių ir Tauragės teismams kilo abejonė, ar BK 310 straipsnio antrosios dalies normos, nustatytos 1996 m. liepos 2 d. įstatymo, atitinka Konstitucijos 23 straipsnį. Nors minėtos normos vėliau pakeistos 1997 m. sausio 9 d. įstatymu, tačiau pareiškėjų prašymas ištirti BK 310 straipsnio (1996 m. redakcijos) normų atitikimą Konstitucijai nagrinėtinas. Toks prašymas siejamas su teismų sustabdytų bylų būsimu nagrinėjimu, nes vėlesniu įstatymu baudžiamoji atsakomybė už atitinkamas veikas yra išplėsta ir sugriežtinta.

Pareiškėjai iš esmės kelia abejonę, ar BK 310 straipsnio normos, kurios numato baudžiamąją atsakomybę už nedematizuoto etilo alkoholio, demetatizuoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) gaminimą, laikymą, pardavimą ar kitokį realizavimą neturint leidimo,

nepažeidžia konstitucinių asmens nuosavybės teisių. Atsižvelgiant į draudžiamų veikų pobūdį išskirtinas, pirma, šių produktų laikymo neturint leidimo, ir antra, jų gaminimo, pardavimo ar kitokio realizavimo neturint leidimo baudžiamumo nustatymo atitikimas Konstitucijos 23 straipsniui.

Alkoholio kontrolės įstatyme apibrėžiant jame vartojamas sąvokas nurodyta: alkoholio produktai – nedematūruotas etilo alkoholis, demetatūruotas etilo alkoholis, techninis etilo alkoholis, alkoholiniai gėrimai, ingredientai ir žaliavos, kuriuose yra etilo alkoholio; alkoholiniai gėrimai – gėrimai, kurių tūrinė etilo alkoholio koncentracija sudaro nuo 1 iki 50 procentų ir kt. Šiame Konstitucinio Teismo nutarime toliau bus vartojama modifikuota sąvoka „alkoholio produktai“, kuri apima nedematūruotą etilo alkoholį, demetatūruotą etilo alkoholį, techninį etilo alkoholį ir jų skiedinius (mišinius).

3. Dėl BK 310 straipsnio pakeitimais nustatytos baudžiamosios atsakomybės už alkoholio produktų laikymą neturint leidimo atitikimo Konstitucijos 23 straipsniui.

3.1. Vertinant baudžiamosios atsakomybės už alkoholio produktų laikymą be leidimo nustatymo atitikimą Konstitucijos 23 straipsniui svarbūs yra šių produktų gamybos, laikymo, pardavimo teisinio sureguliuavimo istoriniai aspektai.

Lietuvoje pagal 1934 m. priimtą Akcizų ir finansinių monopolijų įstatymą spirito monopolis sudarė išimtinę valstybės teisę: 1) supirkti pagamintą žalią spiritą, 2) gaminti iš žalio spirito geriamąjį spiritą, degtinę ir demetatūruotą spiritą, 3) įvežti iš užsienio spiritą ir degtinę. Pagal šį įstatymą degtinę ir spiritą galėjo pardavinėti mažmeninės alkoholinių gėrimų parduotuvės, kurios turėjo įsigijusius akcizo patentus alkoholiniams gėrimams pardavinėti.

Sovietinės okupacijos laikotarpiu valstybės monopolis buvo griežtesnis. Varyti etilo spiritą iš maisto žaliavų buvo leista tik maisto pramonės įmonėms. Pardavinėti spiritą valstybinės ir kooperatinės prekybos įmonėse apskritai nebuvo leidžiama. Šie draudimai ir atkūrus Lietuvos nepriklausomybę oficialiai nebuvo panaikinti.

Lietuvos Respublikos Vyriausybė priėmė 1992 m. lapkričio 20 d. nutarimą Nr. 871 „Dėl prekybos alkoholiniais gėrimais“. Juo nuo tų pačių metų gruodžio 1 d. visų nuosavybės formų įmonėms (išskyrus vaistines) buvo uždrausta gyventojams pardavinėti įvežtą į Lietuvą etilo spiritą. Pardavinėti falsifikuotus alkoholinius gėrimus ir prekiauti įvežtu į Lietuvą etilo spiritu buvo uždrausta ir tuo pačiu nutarimu patvirtintose „Prekybos alkoholiniais gėrimais taisyklėse“ (7.3 ir 8 punktai).

Vyriausybė, atsižvelgdama į tai, kad nemažai alkoholinių gėrimų, įformintų kaip eksporto prekės, neapmokestinti patenka į Lietuvos rinką, 1994 m. lapkričio 8 d. nutarimu Nr. 1094 uždraudė įmonėms be Finansų ministerijos ir Žemės ūkio ministerijos leidimo eksportuoti etilo spiritą ir parduoti jį privatiems ūkio subjektams bei fiziniams asmenims.

1995 m. balandžio 18 d. priimtas Alkoholio kontrolės įstatymas. Jis sureguliuo santykius, susijusius su alkoholio produktų, maisto produktų su alkoholio priedais, kitų produktų, kuriuose yra etilo alkoholio, gamyba, vidaus prekyba, laikymu, gabenimu, importu, eksportu, vartojimu, bei nustatė alkoholio kontrolės Lietuvoje pagrindus. Šiame įstatyme taip pat nustatyti alkoholio produktų gamybos bei prekybos monopolio įvedimo ir valstybės monopolinės teisės gaminti alkoholio produktus suteikimo ūkio subjektams teisiniai pagrindai. Įstatymo 20 straipsnio 12 punkte nustatytas draudimas parduoti gyventojams nedematūruotą, dematūruotą etilo alkoholį bei techninį etilo alkoholį, išskyrus nedematūruotą etilo alkoholį, kuris vaistinėse gyventojams gali būti parduodamas Sveikatos apsaugos ministerijos nustatyta tvarka.

Taigi galima konstatuoti, kad po 1990 m. kovo 11 d. nebuvo priimta teisės aktų, tiesiogiai įtvirtinančių leidimą parduoti gyventojams etilo spiritą, išskyrus vaistines. Tuo tarpu atskirais Vyriausybės aktais nuo 1992 m. gruodžio 1 d. buvo uždrausta parduoti gyventojams importuotą etilo spiritą, o nuo 1994 m. lapkričio 8 d. – apskritai etilo spiritą. Šis draudimas vėliau buvo patvirtintas Alkoholio kontrolės įstatymu.

3.2. Konstitucinis Teismas, vertindamas gyventojų alkoholio produktų įsigijimo teisinį reguliavimą, atkreipia dėmesį ir į kitas aplinkybes.

Vyriausybė 1991 m. gruodžio 21 d. priėmė nutarimą Nr. 578 „Dėl spaudos leidinių, turinčių erotinį pobūdį, apmokestinimo bei prekybos alkoholiniais gėrimais tvarkos“, kurio 3 punkte buvo nustatyta, kad kiekviena prekybos ir viešojo maitinimo įmonė, pardavinėjanti alkoholinius gėrimus, privalo turėti specialų leidimą, kurį išduoda miesto ar rajono valdyba.

Iš tikrųjų miestų ir rajonų valdybos išduodavo leidimus prekybos ir viešojo maitinimo įmonėms prekiauti ne tik tradiciniais alkoholiniais gėrimais, bet ir spiritu. Antai vien Vilniaus miesto valdyba 1992 m. liepos–lapkričio mėn. išdavė per 50 leidimų įvairioms įmonėms, kuriuose buvo specialiai nurodyta teisė prekiauti, be kitų alkoholinių gėrimų, ir spiritu.

Pažymėtina ir tai, kad specialaus etilo spirito importo teisinio sureguliuavimo kurį laiką apskritai nebuvo. Vyriausybė šiuos klausimus reglamentavo 1993 m. sausio 26 d. nutarimu Nr. 26 „Dėl prekybos alkoholiniais gėrimais“. Šio nutarimo 2.1 punktu buvo leista septynioms šalies įmonėms, be alkoholinių gėrimų, importuoti taip pat ir etilo spiritą, kuris galėjo būti parduodamas tik įmonėms.

Vyriausybės 1993 m. kovo 19 d. nutarimo Nr. 187 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. sausio 26 d. nutarimo Nr. 26 dalinio pakeitimo ir papildymo“ 2.7 punkte buvo nustatyta, kad techninio spirito, reikalingo gamybai, įvežimo į Lietuvos Respubliką tvarką nustato ir leidimus bei kvotas išduoda Pramonės ir prekybos ministerija.

3.3. Teisės aktais įtvirtinus draudimus parduoti gyventojams etilo spiritą, sankcijos už jų pažeidimą buvo nustatytos tik pardavėjams. Iki 1996 m. liepos 2 d. BK 310 straipsnio pakeitimų

priėmimo baudžiamoji atsakomybė už alkoholio produktų įsigijimą nebuvo nustatyta. Asmuo galėjo būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn ir nubaustas tik tuo atveju, jei šie alkoholio produktai buvo įsigyti nusikalstamu būdu (pvz., kontrabanda). Taip pat už alkoholio produktų laikymą iki 1996 m. liepos 2 d. padarytų BK 310 straipsnio pakeitimų ir papildymų baudžiamoji atsakomybė nebuvo nustatyta.

Apie alkoholio produktų įsigijimo ir laikymo teisinio sureguliuavimo gyventojams nenuoseklumą ir netgi tam tikrą prieštaringumą byloja ir Seimo 1998 m. kovo 26 d. priimtas įstatymas „Dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir bausmės, nustatytų Baudžiamojo kodekso 310 straipsnyje už spirito ir jo skiedinių (mišinių) laikymą bei gabenimą“, kuris tų pačių metų balandžio 7 d. įstatymu buvo pripažintas netekusiu galios.

Atsižvelgiant į aukščiau išdėstytą galiojusią teisės normų analizę negalima paneigti prielaidos, kad gali būti asmenų, kurie, nepažeisdami ankstesnės tvarkos, buvo įsigiję ir laikę alkoholio produktus.

3.4. Nuosavybės teisės požiūriu Konstitucijos 23 straipsnio normos, sudarydamos vieningą visumą, atskleidžia nuosavybės teisių gynimo esmę, pabrėžia nuosavybės konstitucinę apsaugą. Kartu Konstitucinis Teismas pažymi, kad nuosavybės teisės yra ginamos, kai turtas įsigytas ir laikomas teisėtai.

Konstitucijos, kitų įstatymų, taip pat tarptautinių teisės normų analizė leidžia daryti išvadą, jog nuosavybės teisės gali būti ribojamos, kad būtų išvengta kitų asmenų teisių pažeidimo. Subjektinės savininko teisės valdyti turtą, juo naudotis ir disponuoti gali būti įstatymais ribojamos dėl visuomenei būtino intereso (ekologinės problemos ir kt.), dėl turto pobūdžio (ginklai, narkotinės priemonės ir kt.) ir kt. Alkoholio produktai yra priskiriami specialioms gaminiams, kurių gamybai, importui, prekybai ar kitokiam realizavimui yra reikalingas ypatingas valstybinio reguliavimo režimas. Tai yra susiję ir su tuo, kad dėl nekontroliuojamo ar nepakankamai kontroliuojamo alkoholio produktų pardavimo gyventojams vis daugėja socialinės patologijos reiškinių (nužudymų ir kūno sužalojimų buityje, savižudybių, apsinuodijimo ir mirties nuo alkoholio vartojimo atvejų ir t. t.).

Įstatymų leidėjas, įvertinęs įvairius socialinius veiksnius, kurie, jo manymu, yra esminiai, turėjo pagrindo nustatyti alkoholio produktų laikymo apribojimus ir taip suvaržyti nuosavybės teisių įgyvendinimą. Tokiems apribojimams įgyvendinti buvo galimos įvairios teisinės priemonės. Tai, kad pasirinktos baudžiamosios teisės priemonės, yra įstatymų leidėjo prerogatyva. Baudžiamosios atsakomybės už alkoholio produktų laikymą nustatymas savaime nepažeidžia asmenų nuosavybės teisių, tačiau šios atsakomybės įgyvendinimo nustatymas yra susijęs su tam tikrais reikalavimais.

Baudžiamųjų įstatymų draudimai visuomet yra orientuoti į ateitį. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 7 straipsnio pirmojoje dalyje nustatyta: „Niekas negali

būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal galiojusius jų įvykdymo momentu valstybės vidaus įstatymus ar tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais. Taip pat negali būti skiriama griežtesnė bausmė negu ta, kuri galėjo būti taikyta nusikaltimo padarymo momentu.“

Baudžiamųjų įstatymų grįžtamojo galiojimo draudimas taip pat įtvirtintas BK 7 straipsnio trečiosios dalies normoje: „Įstatymas, nustatantis veikos nusikalstamumą, griežtinantis bausmę ar kitaip sunkinantis veiką padariusio asmens teisinę padėtį, neturi grįžtamosios galios.“ Taigi visose šiose normose yra suformuluoti du pagrindiniai baudžiamosios teisės principai: *nullum crimen sine lege* ir *nulla poena sine lege*, kurie reiškia, kad asmuo gali būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn tik už tokią veiką, kuri jos padarymo metu buvo numatyta baudžiamajame įstatyme kaip nusikaltimas, ir kad draudžiama taikyti asmeniui griežtesnę bausmę nei nustatyta įstatyme, galiojusiame veikos padarymo metu. Tik išimtiniais atvejais įstatymų leidėjas, specialiai tai aptaręs, gali nustatyti baudžiamoją įstatymą grįžtamąjį galiojimą.

3.5. Ginčijamais įstatymais BK 310 straipsnyje nustatyta baudžiamoji atsakomybė už trunkamąją veiką – alkoholio produktų laikymą be leidimo. Tuo tarpu, kaip jau buvo pažymėta, yra nepaneigtos prielaidos, jog gali būti asmenų, kurie alkoholio produktų buvo įsigiję teisėtai ir juos laikė iki ginčijamų įstatymų priėmimo ir įsigaliojimo.

Šioje byloje ginčijamo BK 310 straipsnio normų, numatančių baudžiamąją atsakomybę už alkoholio produktų laikymą be leidimo, analizė leidžia tvirtinti, kad tai yra bendro pobūdžio draudimai, kuriuos nustatyti yra įstatymų leidėjo prerogatyva. Taigi savaime šios normos nėra neteisėtos. Pareiškėjų keliamos problemos iš esmės yra susijusios su teisinio reguliavimo ydomis, dėl kurių kyla neaiškumų taikant tas normas. Todėl darytina išvada, kad pareiškėjų keliamas normų dėl alkoholio produktų laikymo be leidimo teisėtumo klausimas faktiškai yra ne tiek šių normų esmės, t. y. jų turinio, kiek jų praktinio taikymo problema.

Baudžiamųjų įstatymų leidyboje, ypač kai yra kriminalizuojamos trunkamosios veikos, paprastai suformuluojamos šių normų įgyvendinimo tvarkos teisinės taisyklės. Taip daroma siekiant išspręsti probleminius klausimus, kurių gali atsirasti įgyvendinant naujas teisės normas.

Įstatymų leidėjo neišspręsti teisės normų taikymo klausimai yra teismų praktikos objektas. Tai reiškia, kad juos gali spręsti bendrosios kompetencijos teismas, konkrečioje byloje priimdamas atitinkamą teismo aktą. Tokiais atvejais vadovaujamasi bendraisiais teisės principais, taip pat ir principu, kad baudžiamasis įstatymas be specialaus nurodymo negali turėti atgalinio veikimo galios.

Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas normas, kurios numato baudžiamąją atsakomybę už alkoholio produktų laikymą, keitė du kartus, tačiau nė vienu atveju nespėdė šių normų taikymo klausimo. Todėl darytina išvada, kad šios normos galioja veikoms, padarytomis po šių įstatymų įsigaliojimo.

3.6. Vertinant nustatytą baudžiamąją atsakomybę už alkoholio produktų laikymą negalima nepastebėti, kad Lietuvoje yra paplitęs pavojingas nusikaltimas – etilo spirito kontrabanda, taip pat iš jo pagamintų skiedinių (mišinių) pardavimas. Antai vien Muitinės departamentas prie Finansų ministerijos 1997 m. užfiksavo 10 spirito kontrabandos atvejų, kai buvo vežama daugiau kaip 600 tūkst. litrų etilo spirito.

Etilo spirito kontrabanda ir tokio spirito ar jo skiedinių (mišinių) pardavimas baudžiamųjų įstatymų yra pripažinti nusikaltimais ir užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Nusikaltimas gali būti ir kiti neteisėti alkoholio produktų įsigijimo būdai (pvz., vagystė). Nusikalstamu būdu įsigytų alkoholio produktų laikymas yra arba ankstesnio nusikaltimo, pavyzdžiui, kontrabandos, tęsinys, arba atitinka naujo nusikaltimo, numatyto BK 310 straipsnyje, požymius, taip pat gali sudaryti sutaptį su kitais nusikaltimais. Taigi šiais atvejais alkoholio produktai yra nusikaltimo dalykas, nuosavybės teisės į juos neatsiranda ir todėl negali būti ginama teisinėmis priemonėmis remiantis Konstitucijos 23 straipsniu.

4. Dėl BK 310 straipsnio pakeitimais nustatytos baudžiamosios atsakomybės už alkoholio produktų gaminimą, pardavimą ar kitokį realizavimą neturint leidimo atitikimo Konstitucijos 23 straipsniui.

Pareiškėjas – Kėdainių rajono apylinkės teismas, keldamas klausimą, ar 1996 m. liepos 2 d. įstatymu padarytas BK 310 straipsnio pakeitimas atitinka Konstitucijos 23 straipsnį, taip pat nurodo ir kitas veikas – alkoholio produktų gamybą, pardavimą ar kitokį realizavimą, dėl kurių uždraudimo gali kilti teisėtumo klausimas.

Kaip jau buvo minėta, alkoholio produktai yra priskiriami specialioms gaminiams, kurių gamybai, importui, prekybai ir vartojimui yra taikomas ypatingas valstybinio reguliavimo režimas. Alkoholio kontrolės įstatyme yra nustatyta, kad gaminti alkoholio produktus leidžiama tik toms įmonėms, kurios turi Vyriausybės ar jos pavedimu Valstybinės tabako ir alkoholio kontrolės tarnybos leidimą. Tai reiškia, kad asmenys jau pagal Alkoholio kontrolės įstatymą neturėjo teisės koku nors būdu gaminti alkoholio produktų. BK 310 straipsnyje nustatytas alkoholio produktų gamybos draudimas naujų suvaržymų nenumato. Juo iš esmės tik sugriežtintos sankcijos už šią veiką.

Gyventojams užsiimti pardavimu ar kitoku alkoholio produktų realizavimu apskritai neleidžiama. Šį draudimą įstatymų leidėjas taip pat tik sugriežtino nustatydamas baudžiamąją atsakomybę už alkoholio produktų pardavimą ar kitokį realizavimą be leidimo.

Taigi ginčijamais įstatymais padaryti BK 310 straipsnio pakeitimai, kurių normos nustatė baudžiamąją atsakomybę už alkoholio produktų gaminimą, pardavimą ar kitokį realizavimą, neprieštarauja Konstitucijai.

Atsižvelgdamas į aukščiau išdėstytus argumentus ir vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 102 straipsniu, Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 53, 54 ir 56 straipsniais, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas

nutaria:

Pripažinti, kad 1996 m. liepos 2 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 35, 283, 284, 289, 290 ir 310 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymo 6 straipsnio ir 1997 m. sausio 9 d. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 310 straipsnio pakeitimo ir papildymo įstatymo normos, nustatančios baudžiamąją atsakomybę už etilo alkoholio, denatūruoto etilo alkoholio, techninio etilo alkoholio ir jų skiedinių (mišinių) gaminimą, laikymą, gabenimą, pardavimą ar kitokį realizavimą neturint leidimo, neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai.

Šis Konstitucinio Teismo nutarimas yra galutinis ir neskundžiamas.

Nutarimas skelbiamas Lietuvos Respublikos vardu.

Konstitucinio Teismo teisėjai:

Egidijus Jarašiūnas

Kęstutis Lapinskas

Zigmas Levickis

Augustinas Normantas

Vladas Pavilionis

Jonas Prapiestis

Pranas Vytautas Rasimavičius

Teodora Staugaitienė

Juozas Žilys